

LEVELEK EGY IFJÚ KÖLTŐTŐL

Párizs, 1903. február 7.

Igen Tisztelt Uram,

levele csak pár nappal ezelőtt érkezett hozzám. Mély és jóleső bizalmát köszönöm. Többet aligha tehetek. Nem tárgyalhatom behatóan verseit, mert tőlem minden bíráló szándék nagyon is távol áll. Műalkotást szinte meg sem közelíthetünk ítélő szavakkal: ebből mindig többé-kevésbé szerencsés félreértések származnak. Egyetlenegy dolog sem olyan kézzelfogható és megmagyarázható, mint ahogyan ezt többnyire el szeretnék hitetni velünk; a legtöbb esemény kimondhatatlan, és olyan térben játszódik le, ahol még soha szó nem járt, és mindennél kimondhatatlanabbak a műalkotások, ezek a rejtelmes tényezők, melyeknek léte múló életünknel maradandóbb.

Amikor ezt a megjegyzést előrebocsátom, hadd mondjam el még önnek, hogy verseinek nincsen önálló jelleük, inkább csak a személyes lét csendes és rejtőző függelékei. Ezt legvilágosabban a Lelkem című utolsó versében látom. Ebben valami sajátos akar kifejeződni és dalba ömleni. És a Leopardihoz írt szép költeményben talán bizonyos fajta rokonság nyílik meg e nagy magányos iránt. Ennek ellenére ezek a versek önmagukban még nem állnak meg, az utolsó és a Leopardihoz írt sem. Kedves kísérőlevele néhány hiányosság felderítésében segítségre siet, amelyeket verseit olvasva éreztem, s néven nevezni mégsem tudtam.

Őn azt kérdi, jók-e versei. Tőlem kérdezi. Előzőleg megkérdezte másoktól is. Folyóiratoknak küldözgeti verseit. Egyéb költeményekkel hasonlítja őket össze, és nyugtalan, ha a szerkesztőségek kísérleteit visszautasítják. Nos (mivel megengedte, hogy tanácsot adjak), én arra kérem: hagyja abba mindezt. Ön kifelé néz, és most mindenekelőtt éppen ezt nem szabad tennie. Senkitől sem kaphat tanácsot és segítséget, senkitől. Csak egyetlen eszköz segít: mélyedjen el önmagában. Kutassa ki azt az okot, ami írásra készíti, vizsgálja meg, vajon gyökerei szíve legmélyébe nyúlnak-e, vallja meg, hogy belehalna-e, ha nem írhatna. Ez a legfontosabb: éjszakája legcsöndesebb órájában kérdezze meg: kell, hogy írjak? Ásson le szívébe mélyről jövő feleletért. S ha ez igenlőleg hangozónk, ha úgy találkozhatna szembe ezzel a komoly kérdéssel, hogy erős és egyszerű „írnom kell” lenne a válasz, akkor alakítsa életét e szükségszerűség szerint; életének még legközömbösebb, legjelentéktelenebb órája is e kényszer jele és bizonyosága legyen. Ekkor azután közeledjék a természethez. Ekkor kísérelje meg úgy mondani el, amit lát, átél, szeret és elveszít, mintha ön lenne a legelső ember. Ne írjon szerelmes verseket; kerülje eleinte a túlságosan könnyed és megszokott formákat: ezek a legnehezebbek, mert csak nagy és kiforrott erővel nyújthatunk egyénit ott, ahol jó, sőt nagyrészt kitűnő hagyományok tömege maradt reánk. Ezért az általános motívumoktól forduljon azokhoz, amelyeket saját mindennapi élete kínál; írja le szomorúságát, vágyait, elfutó gondolatait, hitét valami szépben – ábrázolja mindezt bensőséges, halk, alázatos őszinteséggel, s önmaga kifejezésére használja fel környezetének tárgyait, álmképeket vagy emlékeit. Ne hétköznapijait vádolja, ha szegényesnek tűnnek; okolja saját magát, mondja inkább azt, hogy a kincsek elővarázsolásához nem eléggé költő; mert az alkotó számára nincs szegénység és közömbös, sivár hely. És ha még börtönben ülne is, ha a falakon át érzékszerveihez a világ semmiféle zaja sem hatolhatna el, nem lenne-e akkor is önnel gyermeksége, ez a drága, királyi gazdagság, emlékeinek e kincseskamrája? Fordítsa figyelmét ebbe az irányba. Próbálja meg e távoli múlt elsüllyedt csodáinak kiemelését; egyénisége meg fog szilárdulni, magánya kitágul és derengő otthonná válik, amelytől mások lármája messze morajlik. S ha ebből a befelé fordulásból, ebből a saját világba merülésből versek születnek, nem fog arra gondolni, hogy bárkitől megkérdeje, vajon ezek jó versek-e. Nem is kísérelje meg majd, hogy fölkeltse a folyóiratok érdeklődését e munkák iránt: mert kedves, természetes birtokát, életének egy darabját és hangját fogja érezni bennük. A műalkotás akkor jó, ha szükségszerűségből támadt. Eredetének ebben a jellegében ítélni még, másképp nem. Ezért, igen tisztelt uram, csak ezt az egy tanácsot adhatom: mélyüljön önmagába, vizsgálja meg a mélységeket, ahonnan élete fakad, s ennél a forrásnál megleli a feleletet arra a kérdésre, hogy kell-e alkotnia. Fogadja el azt úgy, amint hangzik, s ne tépelődjék rajta. Talán bebizonyosodik, hogy művészi elhívása van. Akkor vegye fel

sorsát, és hordozza el minden terhével s nagyságával együtt, anélkül, hogy valaha is érdeklődne a kívülről várható jutalom iránt. Mert az alkotó legyen önmagában is teljes világ, találjon meg mindent önmagában és a természetben, amelyhez hozzákapcsolódott. Azonban e magába szállás és magába merülés után talán le kell mondania arról, hogy költő legyen (elég, amint mondtam, éreznie, hogy írás nélkül is tudna élni, s akkor egyáltalán nem szabad írnia). De ez a befelé fordulás, amire kérem önt, akkor sem hiábavaló. Élete ettől kezdve mindenestere saját útjaira fog térni, s hogy ezek jók, gazdagok és messzire vivők legyenek, ki sem tudom mondani, mennyire kívánom önnek.

Rainer Maria Rilke

Tisztelt Rainer Maria Rilke!

Ön e szövegből, e szövegen keresztül szól hozzám, mivel én vagyok az olvasó és az értelmező. Mielőtt szívem legmélyében megfogalmazódó akarat felszínre robbanna, hogy válaszoljon az ön szíve legmélyén rejlő alázatos őszinteségre, engedje meg figyelmét felhívnom egy nem annyira költői, de lényegében magasztos tényre, miszerint ön nyolcvannégy éve halott. Nyolcvannégy év, igazából semmiség, háborúk dúltak, elmúltak, milliók köpték ki vért hördülve lelkük, de ez nem új. Nyilván az ön korában is megrendítően egykedvű mézárások osztották a békét a világnak. Az igazat megvallva irigylem kedves Rilke úr. Az első alatt ön aktív férfi volt, az ön generációja vérben fürdött, tudja, vannak, akik úgy gondolják, a mézárások a művészetek anyja.

Kedves Rilke úr! Mielőtt lényegi mondandómat szavakba kovácsolnám, alázatos őszinteségemre, melyre fiatal költő létemre számot tarthat, hivatkozva, hadd mondjam el azon véleményemet, hogy versei alapján ön jó költő, és e levelét tekintve csapnivaló „irodalmár”. Megenged még egy kérdést? Ezért szeretem a levelezést, látja, mert kénytelen lesz. Mit jelent ez a kifejezés? Ifjú költő. Tisztában van vele, hogy e két szó mindenféle magyarázkodás nélkül pejoratív jelenség a XX-XXI. században? Hogyan lehetne hát az ön levele mentes a bírálattól? Vagy '903-ban még más volt a helyzet, akkor az ön gondolatai nem időállóak, nincs önálló jellegük? Helyesen érezheti szavaimon a feldúltságot, ugyanis, ha ön e nézeteket vallja, melyeknek írásában teret nyitott, úgy ön demagóg. Kérem, ne háborodjon fel odaát szemtelenségemen (mely gondolata kizárja a bensőséges, halk, alázatos őszinteséggel történő önvizsgálatot), de olvassa figyelmesen végig érvelésemet, és kérem, segítsen megértenem, miért idézik önt oly nagy tisztelettel.

Mindenekelőtt szeretnék hozzászólni filozófiájához, mellyel, mint tanáccsal látja el az ifjú, pártfogását keresőt. Ön olyan kissé, mint a mi Rimay Jánosunk, aki verse elején tesz egy remek állítást, majd hosszasan magyarázza, rosszul. Valóban senki sem segíthet, de ön mégis tanáccsal látja el, kijelöl számára egy utat, az utat, amit ön járt meg. Az én véleményem szerint, aki nem leli meg magától az ösvényt, az elveszett, mint ember, gondolkodó, költő. Nem szabály az, hogy egy új ösvény nehezen járható. Valóban szükséges, hogy az ember elmélyedjen magában, de ezt egyedül kell tennie, segítség nélkül, hogy képes legyen lényé legmélyére hatolni, és ne tévesszék meg idegen behatások. Gondolja csak el, lényegében az ember csak maga van, minden ember világának középpontjában saját magának kell állnia. Ez egyszerű logika. Ha megállunk a Németalföldön és körbetekintünk, minden irányban ugyanakkora távot látunk be. Minden embernek más a horizontja, de az origóban törvényszerű, hogy a mindenkori „én” foglal helyet. Aki segítséget kér és fogad énje megtalálásához, abból sosem lesz költő, csak egy bábu, aki rímeket farag. Ne mondja meg senki, hogy mit ír, hogyan, mikor, mennyire, miért, minek. Csak írj, ha úgy érzed, muszáj, ha nem áramol véredek, tintádon ki belőled, úgy méreg neked, tűz, ami elpusztít. Mert, ha ezt érzed, akkor felszakad, mint valami hatalmas sikoly, más és más érzelmektől hajtva, és nem lehet rá gátat tenni, és hogy sorsod a költőé vagy sem, mindössze azon áll, hogy sikolyaid véletlenül izgatják-e a közízlés G-pontjait.

Két tényezőről szeretnék még szót váltani önrel, előbb a kevésbé magasztos témát venném elő, hogy levelem ne keserű végszóval záruljon. Kedves Rilke úr! Ön szerint mi jelent az a szó, hogy költő? Nem etimológiailag kérdezem, bár a laikus vélemények állnak talán a legközelebb a valósághoz. Költőnek lenni hóbort? Álom? Hivatás? Élet? Ha mindössze hóbort, úgy nem vehetjük komolyan, egyikünk fejtegetése sem közelíti meg valóját. Ha álom, ha, álom, akkor vegyük figyelembe, azt a minden emberre (normálisra) vonatkozó jelenséget, hogy boldogság-akarás. Csak az álmodozzon, aki képes megvalósítani álmait, vagy sosem lesz boldog. Hivatás? Ha hivatás, akkor első sorban keresetbiztosító tényezőként van jelen. Egyébként az én véleményem szerint ez a legszerencsésebb és

egyben legszerencsétlenebb álláspont egyben. Az élethez pénz kell, és nem magasztos, anyagiasságunkon felül-emelkedő maszlag, hogy költő lehess, élned kell. Ha a költészet hivatás, mint elhivatottság is egyben, úgy egész életed ekként éled le, ha az adott társadalom képes saját pénztárcáját megcsapolni, hogy te költőként élhess, és alkoss, úgy ismernek el igazán, és úgy lehetsz legközelebb a boldogsághoz és elégedettséghez. De egyben ez a legszerencsétlenebb állapot is, mert ahol pénz van, ott korrupció van, és a hitelességed, a nehezen megtalált éned kell sok esetben feladnod, ha érvényesülni akarsz, ha költőként akarsz élni. Ha ez az Élet számodra, akkor nem vagy normális, sosem leszel boldog, és valószínűleg már megjártad az előbbieken felvázolt, csak az alkotó elme számára készült poklot. Meggyőztem vajon Rilke úr, hogy fogadja meg saját tanácsát, és ne osztogassa saját maga által is hibásnak vélt intelmeit? Nem, nem is célom ez, de idézem önt: „Senkitől sem kaphat tanácsot és segítséget, senkitől. Csak egyetlen eszköz segít: mélyedjen el önmagában. Kutassa ki azt az okot, ami írásra készíti, vizsgálja meg, vajon gyökerei szíve legmélyébe nyúlnak-e, vallja meg, hogy belehalna-e, ha nem írhatna.”

Harmadiknak hagytam, talán a számomra legérthetlenebb tanácsát, mellyel valóban nem segít engem, mint ifjú költőt. Ne írjon szerelemről ki ifjú költő! Ön mennyire jó emberismerő? Mennyire mélyedt el saját énjének kutatásában? Nem ért egyet velem, ha azt állítom, csak kétféle fő embertípus van? Az agresszor és a pacifista, mert két fő mozgatórugója van az emberiségnek, az evolúciónak. A hatalom birtoklása és a reprodukció. Mikor ön lelke mélyén kutakodott a sok tarka pillangó és sötét fellegek, és tágas nyílt mezőkön gubbasztó hatalmas komor tölgyek tán elfedték szeme elől emberségünk sivárságát. E két tényező verseng és egészíti ki egymást egész életünk folyamán. A pacifista hatalomról álmodik és szerelemről, az agresszor még több hatalomról. Mert miről szólnak a balladák, gyilkosságról, szerelemről, vagy mindkettőről. Ez a két dolog érdekelt bennünket, embereként igazán. Nem szándékozom ennél mélyebbre ásni a témában... Én ezt találtam odalenn, a mélységben, hol senki nem járt még előttem, és valószínűleg nem is fog sohasem. Engedjen meg némi durvaságot csempésznem levelem végére. Az „erősebb kutya baszik”... – mondja valaki, valahol. A költő?

Budapest, 2010. 11. 10.

Tisztelettel: Egy ifjú költő

P.S.: Ha ez egy tudatosan felforgató levél, akkor a hevesen buzgó ifjonti hevületre támaszkodva kívánom önnek azt a túlvilági békét, mely jókívánság-áradattal egyetlen őszám sem tiszteltem meg az elmúlt, csekély számú évek alatt.

Az ifjú költő néhány ifjú költeménye:

Uniszex

Emlékszem még, miként hántom le – mint szelíd őz –
harmatos kérgedet, s te minden reggel tavaszán újra
Alárejtéd zsenge cellulóz testedet.
Máskor melléd gyökerezve markolja göcsört ujjam
A sárga földet, ujjaim közt a fű csikland
Nem hagy nyugtomat.
Két sudár fa, csak ennyit látok, minden más
Az élet eltakar, hintaágyunk egyik felét
Rád, a másikat szorítom magam.
Két faszál, mint csalfa nád, görbe szélre
Ráhever, felhő sikít, az ég szemedbe néz,
Vigasztalan kéjt követi majd gyötrelmem
Ezt írom én le, mert nincs harc, se
Háború, időszakos vérözönben fuldokolt csak

Ború. Megjártuk azt is, mert az élet öle
Tárta elénk, nem láttunk se múltat, jelent
Se semmiféle célt.

De Most van, dolgozó értelem, ujjamon tinta,
Tükörben redő, fetregő emlékezet, tán
Nekem többet táncol, mint neked.
Tűzbe mind!, nem, tüzes táncba,
Pattog a szikra, szakad az ikra, ín,
Pendül húr, hurok, megfeszül
Valami, törtet a vágó vagy
Török, emlékeim emlékeim letörlik.
2009

újra tengeren:

Adj király, katonát!

nem adok,
akkor, majd szakítok
szakíts, ha bírsz!

Szakíts, ha bírsz!?

újra tengeren öregem,
az örület tengerén...
így lesz komám szép
egyárbocos szkúnerből
rozoga ladik, a sós víztől
rázkódik a testem. koponyám
belső ívét csapdossa a hullám
a legkeményebb sziklához,
mellyel embernek valaha dolga volt
a dac ez barátom. Rumot garatra
gyűjtsunk rá egy dalra
„hohoho meg egy üveg rum”
ördögöt a falra, szakadjon a vitorla
a szerelmet, a szerelmet horgonyra
azt' küldjük a pokolra.
Isten és a bor-azt mondod?
Isten halott, a bor elfogyott
napunk leáldozott, sötét van
csillagtalan éj, a szextáns
nem mutat utat, elkerül a kék
nincs más csak veszély
túlvilági szeszély,
álmodban visszatér
Morogva kelsz, magadra lelsz

a semmiben. S hogy zúg az a
semmi. Őrület, halod pihegését
sóhaja lágy zenéjét, neked dalol
feléd hajol csókra nyújtja ajkát
s te a padlóhoz vered üres üveged
a hátadra szólok, pajtás elhajózok
jössz-e velem?
2007

Kiegészítés: Amikor ez a vers született, az ifjú költő annyira ifjú
volt, hogy nem tudta, nincs olyan, hogy egyárbocos szkúner. Kiegé-
szítés vége.

